

Szerkesztőség és kiadóhivatal
Széchenyi-utca SIMON ház Kuna József ur
kereskedésével szemben.

HIRDETMÉNYEK.

előfizetési pénsek és a kiadás körüli panaszok
valamint a lap szerlemezéi és
minden közzétételre ide intendő.

Hírmegjelenések csak ismert közérdekű
fogadtatnak el.

DEBRECZENI ELLENŐR.

POLITIKAI, TÁRSADALMI és KÖZGAZDASÁGI LAP.
A SZABADELVŰ PÁRT KÖZLÖNYE.

Megjelen naponként, a vasárnap és péntek kivételével.

Előfizetési ár:

Helyben házhoz hordva vagy vidéki postán küldve	
Egész évre	10 ft — kr.
Félévre	5 ft — kr.
Negyedévre	2 ft 50 kr.
Egy órára	1 ft — kr.

Hirdetési díj:

Öt-hasbaspitisor egyszeri beiktatásért 5k.
Helygáj minden hirdetésért külön 30 kr.
Nyilatkozás hasbaspitisorért 20 kr.
Hirdetést vagy reklámot magában foglaló
újság sora 50 krajczár.

XVI. évfolyam 1889.

Debreczen. Kedd Junius 11.

114. szám.

Gróf Dégenfeld Lajos főispánna kinevezése.

A "Budapesti Közlöny" hivatalos lap Ó Felsége következő legfelsőbb kérésirát közli:

"A belügyminisztérium ideiglenes vezetésével megbízott közmunka és közlekedésiügyi magyar minisztérium előterjesztésére: gróf Győrky Ábrahám Nógrád vármegye főispánját, ezen állásától hosszas főispánja alatt mindenkor tanúsított buzgó szolgálatának elismerése mellett saját kérelmére felmentem és helyébe gróf Dégenfeld-Schonburg Lajos országgyűlési képviselőt Nógrád vármegye főispánjává kinevezem.

Kelt Bécsben, 1889. évi június hó 5-én.
Ferencz József s. k. Baross Gábor s. k.

Választási mozgalmak Debreczenben.

A pünkösztől örömei hangjai közé Debreczenbe politikai küzdelem zaja vegyült. A pártusák, melyeket a II. választókerület képviselői állásának megüresedése folytán keletkeztek, a szent Lélek kitöltetésének ünnepén teljes erővel indultak meg. — A pártok... nem, az egyének szemben állanak egymással és vehementiával készülnek az össze mérkőzés nagy napja elé.

Ez a harc most különböző azoktól, melyeket eddig elvi alapokon nyugvó pártok vívtak egymás ellen Debreczenben. — Eddig az ellenfelek eszméiket, elveket irtak lobogóikra. Eszméikkel és elveikkel kapacitálták egymást.

Most nem így van. — Csak a szabadelvű párt, e pártnak nagy, erős, tántoríthatatlan zöme maradt hű a küzdelem régi és helyes alakjához és fegyveréhez: eszmék- és elvek használatához. A függetlenségi pártnak most nem az a programja, a mi eddig volt. A lobogóról, melyet eddig fenn, büszkén lobogtatott, melynek tisztaságát még a bukásban is féltékenyen őrizte, most leszakította, a régi jelszót, és csak egy személyi nevet írta helyébe: az elvek kultusza helyett a személyek kultuszához csatlakozott; az általános országos érdekek helyébe, melyekre eddig öntetlen szeretett hivatkozni, helyi és személyi érdekeket telt.

Az egyenes utról, melyen haladva eddig az ellenfelek méltán állásával találkozott, letért és átment egy sötét úrrege, melynek vége láthatatlan és veszedelmes. A czél és eszme szentsége helyébe az eszközök szentségét állította nagy és méltó megbotrátkozására azoknak, a kik az elveknél minden körülmények között való fenntartását követelik.

A politikai bölcs mérsékletet fölcserélte a gyűlölettel és többé nem az, — hanem ez ált. engedi magát vezéreltetnie és lángoló gyűlöletében, melyet ma, ha elfogulatlanul tekint az ország fokozatos fellendülését és a kormány üdvös alkotásait, ő maga is kevésbé tarthat jogosultnak mint ez előtt, olyan szövetségeseket keres, kik megbízhatatlanok, a kiknek céljuk, érdekeik, elveik homlok-egyenest ellenkeznek az övével. — Mint a párt vezére mondotta: „A zördög szövegvetkezik.”

Epen ezen mondás jellemzi, miként vélekednek a függetlenségi párt intézői azokról, a kik két kulacsos politikára vállalkoztak, a kik nem mernek, vagy nem akarnak nyílt sisakkal küzdeni.

Mennyivel megnyugtatóbb, tiszteletreméltóbb az a határozottság és nyílt őszinteség, melylyel a szabadelvű párt jelöltje a maga álláspontját kifejtette; nem tartózkodva vissza olyan kérdésektől sem, melyekről tudja, hogy nem a legnépszerűbbek.

Lesz alkalmunk még ezen nagyszabású és szónoki erővel elmondott programbeszédet bővebben méltatni. — Alkalmat veszünk a fentebbiekkel összefüggésben lévő véleményünket, észrevételeinket is kifejtetni.

Ezen megjegyzéseink után áttérünk a pünkösdi napok politikai eseményei leírására.

A mi pártunk.

A városháza nagyterme zsúfolásig megtelt választó polgárokkal; a karzat is tömve volt. A függetlenségi párti választók közül is sokan jelentek meg az előbb tartott értekezletről jövőn.

A gyűlést Fráter Imre pártelnök nyitotta meg, a kit az elnöki szék elfoglalásakor zajosn megjeleneztek. Indítványára egy három tagú küldöttség menesztetett gr. Dégenfeld Lajos volt képviselőnkért és dr. Csiky Kálmán képviselőjelöltünkért. A küldöttség tagjai Csánák József, Jámor Ferenc és Jóna Dániel voltak. — A kedves vendégek a választók előtt megjelenéskor, szünni nem akaró lelkes éljenzés töltötte be a hatalmas termet.

Fráter Imre pártelnök igen szépen átgondolt, lendületes beszédet tartott, melyben fájdalmas érzésének adott kifejezést a felett, hogy gr. Dégenfeld Lajos a II. v. kerület szeretett képviselője képviselőségéről lemondani kényszerült. De másfelől megnyugvást talál azon körülményben, hogy Ó Felsége a király akaratára, bizodalma oly ténnyel szözlötta, a hol tehetőségeit a község és a haza érdekeinek nem kevésbé, sőt sikeresebben érvényesítheti. Biztosítja a távozó gr. Dégenfeld Lajost, hogy azon szoros kapcsolatok, mely a választók és a volt képviselő között megvan, a barátságos, bensős viszony továbbra is fenn fog maradni, s reményli hogy gr. Dégenfeld Lajos magas állásában is elősegíteni fogja városunk érdekeit, a mennyiben azok az országos érdekekkel össze itközésbe nem jönnek. Ezután dr. Csiky Kálmánhoz fordulván, ennek fényes tehetőségeit, elvhűségét, erős hazafiságát olyan tulajdonságoknak látja, melyek őt teljesen méltóvá és érdemessé teszik a II. választókerület választói bizalmára és arra, hogy mint megválasztandó országgyűlési képviselő ezen választókerületet méltóan képviselje.

Most gr. Dégenfeld Lajos lépett az asztalhoz a közönség harsány éljenzése között, — hogy elbucsuzzék választóitól, kik az ő nevével a szabadelvű párt zászlóját már kétszer jutatták győzelemhez.

Gr. Dégenfeld Lajos fájó érzésekkel jelent meg választói előtt, kikől most megkellválnia, hogy elfoglalja Nógrád megye főispáni székét. A kitüntetésüket soha nem kereste, magas állásokba soha nem vágyott, csak zajtalan, szerény munkásságával óhajtott mindig a haza javára munkálni. Ily körülmények között tisztelték meg őt Debreczen II. vál. kerületének szabadelvű polgárai a képviselői székében ezért a legnagyobb kitüntetésért, mely őt Debreczen város polgársága részéről érte. — Most azonban a kormány választása és a felséges ur királya kegye ő reá esett és elszözlötta őt főispáni teendőkhöz. Ő kétségesen engedett. Mert a hazafinak nem szabad válogatnia a tért, nem tekintenie a saját kényelmét, érdekeit, hanem ott kell érvényesítenie saját munkaközlét, képességeit, a hol azokkal legtöbb szolgálatot tehet a közügynek és hazának. Most tisztán és mo-

csoktalanul adja vissza a reá ruházott mandátumot, úgy a hogy ő azt kapta. De ezután is mint barát, helyet kér magának a polgárok szívében. Kerülete s ezen város ügyei iránt jövőre is meleg érdeklődéssel fog viselkedni s érdekeit mindenkor szíven viselendi. Ezután áttért arra, hogy utána a szabadelvű párt oly jelöltet léptet fel, a ki a zászlóhoz hű marad, a ki hazafisága és tehetősége folytán méltóan fogja képviselni a II. választókerületet. Kéri polgártársait, hogy dr. Csiky Kálmánt is ruházzák fel azzal a bizodalommal, a melylyel ő dicsekedhetett.

Zajos éljenzés kísérte gr. Dégenfeld Lajos bucsubeszédét. — Utána dr. Csiky Kálmán képviselőjelölt általános érdeklődés mellett tartotta meg fényes sikerű programbeszédét, melyet a hallgatóság sűrűn szakított meg zajos helyeslésekkel és éljenzésekkel. A beszédet hogy könnyebben hozzáférhetővé tegyük, külön lenyomatuk és egy esatoltuk azt lapunk mai számához.

Viharos, szünni nem akaró éljenzés és taps hangzott fel a kitünő, nagy hatású beszédre, mely után sokan siettek gratulálni a képviselő jelöltnek.

Márk Endre pártunk eme fáradságtalanul ügybuzgó tagja állott fel ezután. A megválas leverő hatású eszetele; de a válas fájdalmas érzetei között is van két vigasztaló tudat: egyik, hogy szeretett volt képviselőnk — a mint ő maga is monddta — tisztán, mocskotlanul adta vissza mandátumát; a másik hogy bírjuk ígretét, mely szerint a távozó gr. Dégenfeld Lajos továbbra is barátja, jóakarója marad városunknak. Köszönetét fejezi ki, hogy beszámolt megbízatásával. Majd rátért a jelenleg annyira hangzatosá vált jelszóra, melyet többen szeretnek követni, arra hogy: debreczeni embert válasszunk. — Erre az argumentumra ő azt válaszolja, hogy a szabadelvű párt képviselőjelöltje is tartható debreczeninek kettős révén is, először, mert e városban nőtt fel, a kollegiumban e város szellemét szívta magába és másodsor debreczeni itt lakó testvére után is. Dr. Csiky Kálmánnak is hálás köszönet mond megtartott nagyszabású program beszédeért.

Végül a párt hiveit kitartásra, hűségre és egyetértésre buzdította és kérte, hogy az este a Bikában tartandó társas vacsorán minél számosabban megjelenni sziveskedjenek.

A közönség dr. Csiky Kálmán, Dégenfeld Lajos gr. és a szabadelvű párt lelkes éljenzése között fél 1 órakor eloszlott.

A habarék-párt.

Nos hát megértünk ilyet is Debreczenben. Volt ugyan itt egy kis töredék, mely örökös elégedetlenség miatt, vagy mert szerepelni óhajtott volna, mindig egy külön párt alakításán tölte a fejét, a mi azonban eddig nem sikerülhetett, miután a depr. két párt a szabadelvű és a függetlenségi erősen állott határozott politikai elvei mellett. A dr. Király Ferencz nevének kellett ez elégedetlenek zászlójára jutni, hogy a habarék párt létrejöhesse.

De nehogy habarék-pártnak a mérsékelt ellenzéknek tessenek gondolni. Oh nem. Ez még érthető volna. Ez a párt létezik országsszerte s nem kisebb politikai egyéniség a vezére mint Apponyi Albert. A debreczeni habarék párt nem egyéb a következő összevisszaságánál. A szabadelvű párt néhány tagja helybeli embert óhajtott képviselőjelöltnek, s miután biztosította magának a függetlenek pártolását, ha a szabadelvű pártiak töredékének jelöltje megígéri, hogy néha-néha ellenzékesskedni is fog a házban, — felkérte jelöltnek dr. Király Ferencz et, a ki szívesen megígérte, hogy

olyan kérdésekben, a mik egy két országgyűlési ciklus alatt, az az 8—10 év előtt aligha szőnyegre kerülnek mint a vám és a bank kérdésében, az önálló vámról, önálló bankról fog küzdeni.

Ily árért aztán elhozta a habarék párt képviselőjelöltjére Jenei Miklós ur a függetlenségi párt küldöttsége élén a párt meleg üdvözletét, s a párt nevében határtalan örömeinek adott kifejezést, hogy ők képviselőjelöltet nem léptetnek fel, s szavazat aikkal a szabadelvű pártiak töredékét fogják támogatni.

A habarék párt gyűlése vasárnap délután volt a Koronában s mintegy 60—70-en vettek részt, kik között 24 második kerületi választót olvastunk meg. A gyűlésen Komlóssy Arthur ügyvéd ur elnökölt. A képviselő jelöltért Vecsey Zoltán, Szabó Miklós és Erber Vilmos urak küldettek ki. Dr. Király Ferencz ur megjelenéskor éljenzéssel fogadtattott, s rövid szavakkal esztelvéen politikai eszméit, — a jelöltséget elfogadta. Ezután tovább folyt a párt szervezkedés majd végezték dr. Király Ferencz az iránti nyilatkozatra kérését, fel hogy mennyi igaz a „Nemzet” azon híréből, hogy a függetlenségi párt csak az eszetre ígerte meg támogatását, ha dr. Király reversalist ir alá. Mert ha ez igaz, úgy ők mint a hű szabadelvű pártiak minden további mozgalmat megszüntetnek. Erre dr. Király Ferencz kijelentette, hogy tőle senki reversalist nem kívánt, s ő ilyet nem is irt alá, s nem is fog aláírni. Senkinek semmi irányban sem tehet határozott ígretet, mert pártönkivüliségének épen az a sarkalatos programja, hogy minden kérdésben fennakarja tartani a saját befolyásolatlan elhatározását. Egyébiránt mindezt f. hó 16-án vasárnap tartandó program beszédeben bőven ki fogja fejteni.

Igy szervezkedett tehát a függetlenségi párt a szabadelvű párttal s 22 évi politikai szüsziesen tiszta elvhűség után megértük, — hogy a függetlenségi párt nem így dolgozza a kortesnótát:

„Ezerhatszáznegyvenkilenc
Eljén dr. Király Ferencz.”

hanem így:

Ezerhatszáznyolcvankilenc
Eljén dr. Király Ferencz.”

A 49 Kossuth Lajost jelenti; a 89 Tisza Kálmán.

Vége egy választási mozgalom ahol az összes választók azt kiáltják: Eljén Tisza Kálmán.

A függetlenségi párt értekezlete.

A függetlenségi párt tegnap d. e. 10 órakor tartotta képviselőjelölt kijelölő gyűlést a csizmadia szőnyeg. A gyűlésen körülbelül másfél száz választó jelent meg részben a testvér kerületekből is. A gyűlésen Kertész Mihály elnökölt s miután eladta annak tárgyát, Sinka Ferencz felolvasta a párt intéző bizottságának és a vasárnap délután tartott habarék értekezletnek vonatkozó jegyzőkönyvét. — Ezek szerint a függetlenségi párt intéző bizottsága először dr. Szikszai Szabó József helybeli orvos és vár. biz. tagot kérte föl a jelöltséget elfogadására, ez azonban nem akarván a pártot bukásnak kitenni, a jelöltséget ismételt kérésre is visszautasította. Az intéző bizottság az időközben felmerült körülmények folytán abban állapodott meg, hogy ha dr. Király Ferencz et a választók egyrésze pártönkivül programmal felkérte, a pártnak javasolni fogja, hogy ez erkölcsileg és szavazatával dr. Király Ferencz et támogatja és segítse győzelemre jutni. Ez a felkérés meg is történt, dr. Király Ferencz elveinek szabad elhatározása mellett a jelöltséget elfogadta. Minél fogva az intéző bizottság csakugyan javasolja a függetlenségi pártnak, hogy szavazatát dr. Király Ferencz et adja.

Ezután Szőke János tartott egy tagadhatatlanul esinos beszédet, melyben dr. Király Ferencz igaz magyarosságát” bizo-

or és Kazay
városi me
d. e. 11:49
tik Bud
40. III. oszt.
síránulában
lentkezhetnek
Teleki utca
si iroda.
idalomtól telt
felejtethetlen
gyanának Özv.
Reginának
szasz szenvedés
drága halott
án 5 órákor a
20. a helybeli
elhelyeztettek
Emil, Dr. Fried
János, gyer.
Fried Ödön,
Zil. Hartstein
ül Jenny me
navaira!
gy lapunk ki
gykereskedők
eves deb
nyei Irta:
m" élezip ha
de széles kör
akká vált Bu
gás. A tipikus
smód legújabb
ék talpraesett
nyí sokat ne
r e k e s Géza
Bugyi Sándor
hogy a közön
az eddig el
sú könyv 60
az ünnep mind
fűrdő tele
es nyári szin
szinpadával,
gyakorol, me
nagyban emel
a róza" című
melyben a mi
nal megjelent
árpótnál. Kü
szép dalaiért
játékáért ér
ők is igyekez
felelni felada
este igen kis
"Comicus"
szinpadon is
kedvelők által
el teljesen
mindkét este
rendezői kéz
k s majd nyil
tudjuk, hogy
a fog forlir
adai munkák
t munkaszü
mai számából
önképző köre
bb körben zár
"Szózat" Eg
ület. 2. Előki
előtől. 3.
zavaltá Filöp
zelm von IV.
aragó Mátyás
képzőkór ma
déséről, felol
"La grand
mel II. é. h. 10.
sági dalegye
zavaltá Holler
nyertes m
é. h. 10. "A
ralta Strauss
ntes az önké
k mikodésé
II. é. h. 12.
lta Gottfried
attélése és ki
sági dalegye
től. Az önkép
kített pályá
váltak: 1. A
hatása a ma
tatakarépzés
II. A német
levélsoport
ranzia nyelvre
kérdésre be
es kir arany
olgozat nyerte
é. h. A köz
pályadolog
sereget nyert.
é. h. A németre
2 mü közlül a
art. A Levélt
t be: 4 német,
gyarant jó lé
tott. Szerzők:
Siegfried I.
Fülöp József
Szavataik
Ferencz ko
Hollek Sámuel
ogram kimo
a jelenlegi
buzdító és
zett az inté

zetből kilépőkhöz: „Különös érzés vesz erőt rajtam e pillanatban — így kezdé beszédét, — mert önkénytelenül is eszembe jut, hogy ismét vége egy tornusnak, azon tornusnak, melyben én az önké vezetőjét átvettem és önké idáig fölvezettem.“ Kifejti a kereskedelmi szakiskolák gyakorlati nevelésének előnyeit, utal azon missióra, melyet a jövő kereskedői nemzedék a hazai kereskedelem fölvirágoztatása érdekében teljesíteni hivatva van és aztán így végi szavait: „En fölvezetem önöket az élet kapujáig, és ha kilépnek az életbe képezzék magukat tovább azon alapon, melyet az intézetben nyertek és vigyék magukkal azon elveket, melyeket mi önökbe belecsépegtetünk. Ha olykor-olykor voltak kellemetlen perceik is, ne feledjék, hogy mi mindig az önök javának előmozdításán fáradoztunk és tartásnak meg bennünket jó emlékeztetükben.“ A zájós eljénzés csillapultával az ifjusági dalegyesület még egyszer elénekelte a Szózatot, mivel az ünnepélyes zárulást véget ért. A jelen volt tanárok az ifjuság megújuló eljénzéseit közt hagyták el a termet.

— Tűz a Szechenyi utcán. Szombaton délután kigyuladt a Szechenyi utcai Eisenberger féle ház istállója. Csakis a telefon utján azonnal értesített tözoltóság gyors megjelenése gátolta meg a tűz elterjedését, mely a Varga Károly féle nagy butor üzlet és raktár közelségénél fogva könnyen végzetessé válhatott volna. — A toronyor csak a tűzoltóság kivonulása után vette észre a tüzet.

— Allattenyésztők figyelmébe. A földmívelésügyi miniszter, tekintettel arra hogy a Pasteurféle lépfene elleni oltásokat mind nagyobb számban veszik igénybe a gazdák, az 1888. VII. t. cz. végrehajtásról szóló rendelkezés a lépfene vonatkozó szakaszait kiegészítette és erről a törvényhatóságokhoz intézett rendelkezésben értesíti a gazdaközönséget. — A rendelkezés következő két pontja bir nagyobb fontossággal: 1. az állatbirtokos határozott kívánságára a lépfene elleni beoltást a hatóság megengedheti, — a beoltásnak azonban a hatóság állatorvos felügyelete alatt kell történnie és a beoltást csak okleveles állatorvos végezheti. — 2. A lépfene ellen beoltott állatok; a lépfene gyanu jában álló állatokkal egyenlő ellenőzés alá esvén, ezek is 14 napig elkülönítve fertőtlenített istállóban tartandók. Az oltás technikájának leírását a miniszter szintén megküldötte.

— Vizsgák sorrendje. A debreczeni ev. ref. egyház nu- és leányiskoláinak 1888—89. tanévet berekesztő vizsgái következő helyen és időben fognak megtartatni: a) A Nagytemplomban Junius 18-án délelőtt Kis-Csapó-utcai leányiskola III., IV-ik osztály, deután Nagy-Hatvan-utcai leányiskola III., IV-ik osztály. Junius 19-én délelőtt Nagy-Mester-utcai leányiskola I., II-ik osztály, deután Arok-utcai fiiskola I-ső osztály. Junius 20-án délelőtt Hatvan-külvárosi fiiskola IV., V., VI-ik osztály, deután Arok-utcai leányiskola III., IV-ik osztály. Junius 21-én délelőtt Nagy-Péterfia-utcai leányiskola V., VI-ik osztály, deután Nagy-Petertfia-utcai leányiskola I., II-ik osztály. Junius 22-én délelőtt Hatvan-külvárosi leányiskola, I. II-ik osztály, deután Hatvan-külvárosi fiiskola I., II-ik osztály. Junius 24-én délelőtt Hatvan-külvárosi leányiskola III., IV-ik osztály, deután Arok-utcai fiiskola V., VI-ik osztály. Junius 26-én délelőtt Hatvan-külvárosi leányiskola II., III-ik osztály. Junius 26-án délelőtt Hatvan-külvárosi leányiskola I., II-ik osztály, deután Csapó-utcai leányiskola I-ső osztály. Junius 26-án délelőtt Hatvan-külvárosi fiiskola I., II-ik osztály, deután Csapó-utcai leányiskola I., II-ik osztály, deután Csapó-utcai leányiskola I-ső osztály. Junius 25-én délelőtt Czegléd-utcai fiiskola I., II-ik osztály, deután Csapó-utcai leányiskola I., II-ik osztály, deután Csapó-utcai leányiskola I-ső osztály. Junius 21-én délelőtt Nagy-Csapó-utcai leányiskola V., VI-ik osztály, deután Varga-utcai leányiskola I., II-ik osztály. Junius 22-én délelőtt Csapó-külvárosi leányiskola III., IV-ik osztály, deután Csapó-külvárosi fiiskola II., III-ik osztály. Junius 24-én délelőtt Nagy-Csapó-utcai leányiskola I., II-ik osztály, deután Csapó-külvárosi leányiskola I-ső osztály. Junius 25-én délelőtt Czegléd-utcai fiiskola I. és II-ik osztály, deután Csapó-külvárosi fiiskola III-ik osztály. a) A z ispotály templomban: Junius 18-án délelőtt Ispotályi fiiskola III., IV-ik osztály, deután Ispotályi fiiskola I., II-ik osztály. Junius 19-én délelőtt Ispotályi leányiskola II., V., VI-ik osztály, deután Ispotályi leányiskola I-ső osztály. Junius 20-án délelőtt Ispotályi fiiskola II., V-ik osztály. Junius 26-án délelőtt az Ispotályi övodában az iskolai év ünnepélyes berekesztése. d) Nagytemplomban: a fiiskolában elhelyezve lévő elemi iskolák: Junius 26-án deután V., VI-ik osztály. Junius 27-én délelőtt gyakorló iskola I—IV-ik osztály, deután I-ső elemi osztály. Junius 28-án délelőtt III-ik elemi osztály, deután II-ik elemi osztály. Junius 29-én délelőtt IV-ik osztály első szakasz, deután IV. osztály második szakasz. e) Leánynevelő-intézet helyiségében: Junius 27-én délelőtt I., II., III., IV-ik osztály. Junius 28-án délelőtt V., VI-ik osztály. Junius 29-én délelőtt VII., VIII-ik osztály. — Junius 16-án d. e. 11—12, d. u. 5—6 óráig

iparos tanoncok vallás vizsgája saját tantermeikben. Junius 23-án délelőtt 10—12 óráig ismételő iskolák vizsgája saját tantermeikben. Junius 17-én délelőtt az összes növendékek jelenlétében tanévet záró hálaadó isteni tisztelet tartatik a nagytemplomban. — Vizsgák kezdete délelőtt 9, deután 3 és fél órákor. Mely közvizsgákra a szülők s nevelésügy barátaai tisztelettel meghívotnak. — Debreczen, 1889. május hó. A debreczeni ev. ref. egyház iskolaszéke.

— Kirándulás Párisba. A július 2-án augusztus 10-én és szeptember 10-én a m. a. v. városi menetjegy irodája által Párisba rendezendő külön vonatok részletes programja immár megjelent, s úgy az irodában kapható, mint kívánatra bárkinek díjmentesen megküldetik. Az eddig nyilvánuló érdeklődés után itélve, mind a 3 kirándulás nagyon szépen fog sikerülni. Szükségesnek látszik mindazáltal az utazni kívánók figyelmét felhívni arra, hogy a kik (1—1 csoport gyanánt) ugyaneget fogadókban kívának elszállásoltatni, esetleg ugyanazon vasuti kocsiiban öhajtanak utazni, azt eleve jelentsék be a menetjegyirodának, hogy kellő leg intézkedni lehessen. Az ellátásra vonatkozólag megjegyzendő, hogy az uton mindenki saját költségén gondoskodik az étkezésről, míg Párisban az étkezés mintegy husz tetzes szerint megvlogatható ebédőben egészen megfelelő lesz a párisi szokásoknak és az ott követett életmódnak. A déli ebéd, vagy villásreggeli (dejeuner) egy a mi fogalmaink szerint való teljes ebédnek felel meg, — míg az esti ebéd (souper) deután 6 vagy 7 órákor a délnél is hosszabb étsorozatból áll. — Csakis így lehetséges, hogy azon 8 napot, a mit az utazó Párisban tölt, fáradság és kimerülés nélkül tölthesse úgy, hogy az ottani szokásokhoz alkalmazkodva (későn kezdődő színház előadások, kerti hangversenyek, boulevard-élet stb.) a nap és az éj egy részének teljes kihasználásával élvezhesse és tanulmányozhassa Páris, a kiállítást, és megismerhesse a párisiak szokásait és életmódját. Az étkezés ezen módja azonban az egyedül lehetséges Párisban, de ennek a megítélése sokszorosan többé kerülne az egyes utazónak, a ki külön utazik, mint az egész résztvevési-díj, a mit a menetjegyiroda megállapított.

— Lövészet. Jun. 9 és 10-én tartott lövészet eredménye. Díjat nyertek Jun. 9-én legjobb mély lövéssel Szűcs Károly 1 drb. 2 frtos tallért, legtöbb körlövésessel Budaházy Miklós 1 frtos tallért. Jun. 10-én Díjat nyertek Sz. gló véssel Fodor József 1 db. 10 frankos aranyat, legjobb mély lövés sel Fürst Ödön 1 drb 2 frtos tallért, legtöbb körlövésessel Budaházy Miklós 1 db, 1 frtos tallért.

— Biharmegyei hírek. — Tiszta Kálmán arczképe. Nagyvárad városi törvényhatósági bizottsága elhatározta, hogy képviselője: Tiszta Kálmán miniszterelnöknek arczképét gyűlésterem részére lefesteti. A kép elkészítésével Vágó Pál, festőművész bízott meg. A kép, mely életnagyságban és díszmágyarban ábrázolja a miniszterelnököt, nagyjában készen van, s rövid idő múlva be is lesz fejezve. — Hitbuzgóság. A nagyvárad ev. ref. konfirmált leánykák igen szép jelét adták hit buzgalomuknak az által, hogy az újvárosi templom részére egy csinos asztalterítőt készrítettek közadakozásból. Az asztalterítő kék atlaszból, — s fehér selyem bélessel van el látva, — s arannyal van kihimezve. — Szigorú rendelet van kiadva a kutyák ellen Nagyváradon is. Még szigorubb mint Debreczenben, mert ott 40 napig ebvesztettségi esetek miatt az utcára sem szabad kibocsátani a kutyákat, még ha szájkosárral vannak is el látva. — Szökött katoná. A nagyvárad katonai kórházból a napokban egy beteg katonai megszökött. E katoná már hárma diki izben tette meg e szökést s ezáltal a legszigorubb büntetésnek tette ki magát. Felatlására a legszélesebb körű intézkedéseket megtették.

Felelős szerkesztő és kiadó lapfőnököse: Vértési Arnold. Főmunkatárs: Kereczag Vilmos.

Verfälschte schwarze Seide.
Man verbrenne ein Musterchen des Stoffes, von dem man kaufen will, und die etwaige Verfälschung tritt sofort zu Tage: Echte, rein gefärbte Seide kräuselt sofort zusammen, verflöscht bald und hinterlässt wenig A-sche von ganz hellbräunlicher Farbe. — Verfälschte Seide (die leicht speckig wird und bricht) brennt langsam fort, namentlich glimmen die „Sohs fäden“ weiter (wenn sehr mit Farbstoff erschwert), und hinterlässt eine dunkelbraune Asche, die sich im Gegen-satz zur echten Seide nicht kräuselt, sondern krümmt. T r drückt man die Asche der echten Seide, so zerfällt sie, die der verfälschten nicht. Das Seidenfabrik-Depot von G. Henneberg (k. k. Hofliefer.), Zürich, versendet gera Muster von seinen echten Seidenstoffen an Jedermann, und liefert einzeln Roben und ganze Stücke zollfrei ins Haus.

Ujdonság!

Tulipán baiszt és Eolienne nyári kel-méret ajánl

Kunz József és Társa

özég.

PANNONIA

= forrás =

Magyarország legjobb és leg-olesőbb savanyúvize.

Tiszta, minden üledék és minden mellékiz nélküli kellemes gyogy- és asztali viz.

Kizárólagos szétküldök

MATTONI és WILLE,

szérb. kir. udvari szállítók. Budapest.

Poloskák svábbogarak,

csótánybogarak, molyok, hangyák, bolhák, legyek stb.-ket biztosan és gyökeresen kiirtja csak az én minden

rovart irtó porom

dobozokban 1 frjtával, kisebb 55 és 30 krjtával. Azonkívül ajánlom különlegeségeimet, u. m. sváb- és csótánybogár-irtó-port dobozokban 1 frjtával, kisebb 55 krjtával; moly- és hangya-irtó-por dobozokban 1 frt. kisebb 55 kr. Elpusztíthatlan mézga-fujtatók, melyek segítségével a rovar, moly vagy orosz bogárpor egyformán szétszóható és a legkisebb hasadékokba belövelhető. Egy darab ára 40 kr. Poloska-irtó szesz butorok számára Egy nagy üveg 50 kr., egy kis üveg 30 kr. Feülmulhatatlan hatású poloska-irtó szesz, falakat számára. Festésnél, masze-lésnél vagy falak mázolásánál a festékbe, mészbe vagy vakolatba keverésre alkalmas. Egy pintes üveg elégséges egy középnyagású szobára. Ára 1 frt.

Cs. és kir. szab. a maga nemében egyetlen hatánu

patkány- és egér-irtó-szer

[Nem mérgező! csakis rágó állatoknak haldós.]

Egy bádog doboz ára 1 ft. 6 doboz 5 frt. Vidéki megrendelések 1 frton alöz nem eszközöltenek. Nagyban bevők jutányos árleengedésben részesülnek. A-ös-zes fentnevezett gyártmányaim meg-felöl magyar és német használati utasításokkal el vannak látva. Valódi minőségben, nagy és kisebb mennyiségben kaphatók:

REISS B.,

vegynai termények gyára. Budapest, VI. ker. Király utca 47. sz. a hova minden írásbeli megrendelés intézendő.

Bánulatosan hat.

CZERNY „TANNINGENE“

Legújabb, ólom nélküli, ártalmatlan egyedül legjobb

hajfestőszer

haj és szakál, gyímtint szemöldökfestésre, mely lyel a leggyorsabb módon és csak egyszeri használatnál a haj ugyanazon biztos, szép és fényes barna vagy fekete természetes szímet visszanyeri melylyel az őszülés előtt bírt; a színt szappannal mosás és gőzfürdő sem változtatja. Ára 2 frt 50kr.

CZERNY FREDETI „keleti rózsateje“ törvényesen védve.

(Original Orientalische Rosenmilch.) a bőrne igen finom, vakító fehérségű és oly fiatal friss színt kölcsönöz,

mely más szer által el nem érhető, kiténő még májolt, szepöl, bőrpattanás, nem szép arczszín és napésítés ellen, eltávolítja a bőrne tisztálanságát, minden sárga és barna arczszínt és egy-idejűleg alkalmas minden testrésze, feltétlenül ártalmatlan. Ára 1 frt. Bazzanszáppan hozzá 30 kr.

Czerny J. Antal, Bacs. I., Walschgasse 5 a ca. k. udv. opera közelében.

Vidéki megrendelések utánvét mellett pontosan eszközöltenek.

Raktár Debreczenben: Dr. Rothachnek V. gyógyszerész urak. Miskolczon: Dr. Hercz Móríc gyógyszerész urak. Ungvárt: Hoifmann Béla gyógyszerész urak. Kassán: Waudraschek Károly és Megai Gustáv gyógyszerész urak. Szegeden: Barscsy Károly gyógyszerész urak. Aradon: Eliás Ármia illatszerező. Temesvárott: Stefán J. Tarcsay (Apotheke zur Mariahilf Fabrik) Budapeston: Tróck József gyógyszerész urak, Király-utca 12 sz. Csak akkor valódi, ha Czerny J. Antal névvel van aláírva.

Sziveskedjék a hirdetőt esetleges szükségletének fedezése végett kivágni, miután ritkán jelenik meg.

Tisztelettel értesitem a n. é. kegyeletes közönséget, miszerint a ritka szépségű, legújabb fajtájú

sirkövek

nagyválasztékban megérkeztek, s azoknak, valamint a régi sirköveknek is az eladását, igen jutányos árban, közrebocsátom.

Tisztelettel

Boros Sándor

Debreczen, Kis-várad-utca 2102. sz.

VEGHLESI VER A-forrás

Hazánk legtisztább legolcsobb és legjobb szénsavdus, égvényes

SAVANYUVIZE.

Véghles-Szalatnán (Zólyomgye.) Főaktár Debreczen és Vidéke részére

Geréby Fülöp

urnál, DEBRECZENBEN.

FAIRBANKS-MÉRLEGEK

az egész világon a legtekéletesebbnek elismert mérleg-szerkezetek.

Szabadalmazott Fairbanks-mérlegek szárazlékos rendszerűek, rendkívül érzékenyek és tolosúlyllyal vannak ellátva. Tartósság, pontosság és könnyű kezelésüknél fogva az összes világkiállításokon első díjat nyert legkiténőbb mérlegek. A jutányos árakban — melyek súlyokkal számított tizedes mérlegek arcaival nem magasabbak — a hitelesítés csomagolás és vasuttra való feladás beufoglatatnak. Gazdasági szerkezetűek — mérlegeink valamint marha-mérlegeink a legkedveltebb mérleg-szerkezetek.

Gyártásunk állami felügyelet alatt áll.

Czím: Osztr.-magy. Fairbanks-társaság mérleg- és gépgyára John Beckwith vezérigazgató Budapest Andrassy-ut 12.

Árjegyzékkel és felvilágosításai szolgál a központi iroda. Gyár: Ujpest — K.-Magyar Debreczeni képviselőség Szaszina Lajos urná!

Cs. kir. szab. higienicus készítmények a száj és a fogak egyszerű apolására
Dr. Faber M. C. orvostudoról, néh. I. Miksa császár 6. Felsége testorvosa, a becsületrend lovagja sat. Bécsben

PURITAS különleges száj-szappan.
 Régen híres és egyetlen, már 1862-ben a londoni világtárlaton érdeméremmel kitüntetett szer, mert legfinomabb és leghatásosabb készítmény a száj apolására és a fogak épségtartására. — Egy adag ára 1 frt.

Eucalyptus száj-essencia
 Kitűntette Párisban 1878.
 A legösszegebb, legfinomabb (78%) hatásos alkotórész, legelismertebb higienicus készítmény a száj apolására, a

bűzös szag leküzdésére.
 a fogak épségtartására, óvszer

to'oknáthák
 a légi úton való miázmás ragadályok ellen.

Az orosz csász. kormány
 által, a miniszterium gyógyászati osztályának 1881. évi január 28-án ésl. rendelkezéssel a csász. kórházakba és gyógyintézetekbe bevezetve. — Egy patac ára 120 kr. o. e.

Szavatolt puritas-fogkefék
 sajátolt puszpáng és vegyszereg zsirtalanított sertől. — Egy drb 50 kr. o. e.

Raktárak: Debreczenben: Göttl N. Miskolczon: Dr. Szabó J., Dr. Szabó K., Kurucz J. gyógyszerész. Máhr K. üzletében. Egerben: Güllner L. gyógyszer. — Szécsény: Pokorny gyógyszer. Szatmár: Komka Kálm. fűszerkereskedő.

Főszállító telep BÉCS. I. ker. Bauernmarks 3 sz.

Magyarország leghíresebb leg szénsavdúsabb ásványvize, a

SZOLYVAI

mely savanyúvíz, borral vegyítve a legkellemesebb üdítő italt nyújtja; gyomor- és idegbajokban gyors és kitűnő segélyt ad; tüdő-, hörgőbántalmaknál, húgyvesőhólyak hurutoknál és járványos betegségek alkalomával kitűnő gyógyszerre képez. A szolyvai víz csak akkor tekinthető friss töltésű, valódi, hamisítatlannak ha a dugasz kül-zinén, ugyszintén a czimlapon e czég:

GERMAN ÉS BODNÁR olvasható.

Megrendelhető: Szolyván, Bereg megye az ásványvízforrás igazgató-ágá ál; kapható minden fűszerkereskedés és vendéglobben.

Hazafiai tisztelettel **GERMAN és BODNÁR** gróf Schömborn Buchheim Ervin ura dalmi ásványvíz bérllők.

LEGSZEBB nyári tartózkodó gyógyhely

Salzerbad-Kleinzell

pr. Hainfeld a. Ausztria. Carlsbad-franzensbadi hatású forrásokkal

usoda fenyőfürdő és mindenféle **gyógy mód.**

Öreg és fiatal emberek számára épen most jelent meg újbb kiadásban M. d. tanácsos dr. Müller könyve

a megrongált idegbajokról

s annak gyökeres gyógyításáról, melynek tanulmányozása ajánlatik.

Ará franko küldés sel borítékban 60 kr. levél bélyegekben. Bent Eduárd, Braunschweig.

Hazánk legkitűnőbb savanyúvize a

MOHAI STEFANIA

forrás Tiszta, igen szénsavdus, kellemes ízű és olesó.

Borral vegyítve a pezsgőhöz hasonló italt szolgáltat.

Elismert kitűnő gyógyhatással bír a lélegzési-, emésztési- és vizeleszer-vek hurutos bántalmainál, a gyermekek görvél- és angol kórjánál.

KAPHATÓ: Csanak József és Szabó Zsigmondnál.

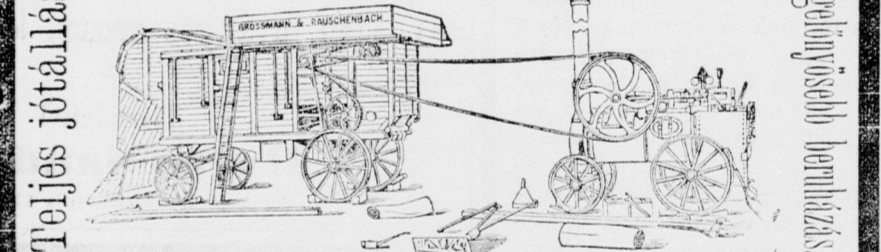
Magyar gőzcséplőkészletek.

Előállítja, pontosan és olcsón szállítja az **Első magyar gazdasági gépgyár** részvénytársulat ezeltől

GROSSMANN és RAUSCHENBACH

Gyár: Külső vaczi-út 7. BUDAPEST az osztr.-magy. államvasp. indóházának megérk. kapu-jától 10 percznyi távolságra.

Különlegesség: szab. szeges rendszerű gőzcséplőgépek legújabb szerkezetben, legpontosabb kivitelben

3 1/2, 4 és (új) 6 lóerejű mozcinyokhoz és mozcinyokkal Szénfűtésnél kell 200-250 300-350 ko. szén (fa aránylag) 14 óra a. Szalmafűtésnél kell 5-7 5-7 kéve szalma 100 kicséplelt kévénél Cséplési kéesség 5-7000 7-10000 középnyagságu kéve 14 óra alatt a magoknak legközelebbes kicséplése, kitűnő tisztítása és osztályozása mellett.

Veroléczes gőzcséplőgépek vaskerettel 6, 8 s 10 lóerejű fa-, szén- és szalmafűtési mozcinyokhoz s mozcinyokkal

Első magyar gazdasági gépgyár részvénytársulat ezeltől

GROSSMANN és RAUSCHENBACH

Kizárólag hazai gyártmányok. Képviselőnk Debreczenben: **KONCZ LAJOS ur.**

„MARGIT“

gyógyforrás,

„MAGYAR SELTERS“

Vegyelmezve a budapesti m. kir. egyetemen. Szerencsés vegyi összetétele, kevés szabad, de gazdag, félig kötött szénavsartartalma kiváló hatásának bizonyult különösen **tüdőbántalmaknál** a hol a szabadszénasv csekélyebb jelenléte megóvja a betegét a káros, sőt veszedelmes izgatástól. ellenben a félig kötött szénasv gazdagsága a gyógyhatású alkotórészeknek a beteg testrészekbe való gyors és biztos felvételét eszközözi. Ezen tulajdonságának köszönheti a Margit-forrás azon kiváló előnyét is, hogy a hol szabadszénasvartalomban erősebb ásványvizek, mint a **seitersi, gleichenbergi, tündőbajokban**, különösen **tüdővérzéseknél** már nem alkalmazhatók, a Margit-forrás itt is a legjobb hatás mellett folyton használtatik.

A **tüdőbetegek** klimatikus gyógyintézetekben, különösen a leglátogatottabb Görbersdorfbán, a Margit-víz otthonossá vált. — Orvosi tekintélyeink Budapesten: **Dr. Korányi, Dr. Gebhárdt, Dr. Navratil, Dr. Poór, Dr. Kéty, Dr. Barbás; Bécsben: Dr. Bamberger, Dr. Duschek** stb. a legjobb eredménnyel alkalmazzák a légző-, emésztő- és húgy-szervek általános hurutos bántalmainál.

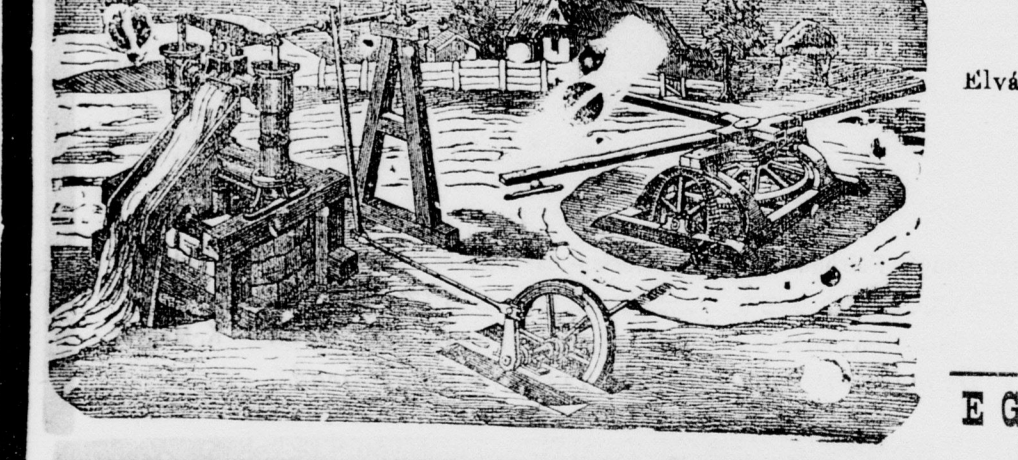
Borral használva a legegészségesebb ital!

Kizárólagos forráktár **Édeskuty L.** m. k. udvari ásványvíz-szállítónál Budapesten.

Ugyszintén kapható minden gyógyszerárban, fűszerkereskedésben és vendéglobben.

WALSER FERENCZ

Alapított 1858-ban. **első magyar gép és tűzoltószerek gyára, harang és érezőtöbldéje** BUDAPESTEN ROTTENBILLER-UTCZA 66.

Ajánlja gyártmányát mint magyar különlegességet **kutakban és mindennemű szivattyukban**

Elvállal teljes vízvezetékek berendezését városok, földbirtokosok és magánz k részére, modern technical alapon és kedvező feltételek mellett, ajánlkozik **KÖZ és MAGÁN FÜRDŐK** felszerelésére

szagmentes úrszékek felállítására s minden vízművi munka gyors és pontos kivitelére. Képes árlapok, és részletes költségtervezetek kívánatra díjmentesen küldetnek.

EGYETLEN BELFOLDI SZIVATTYU GYÁRA

Debreczen, 1889. Nyomatott a „Debreczeni Ellenőr”, könyvnyomdájában Séchény-utca SIMON-ház

Dr. CSIKY KÁLMÁN

PROGRAMMBESZÉDE,

melyet, mint Debreczen város II. országgyűlési választó-kerületének szabadelvűpárti képviselőjelöltje 1889. június 10-én tartott.

Tisztelt Uraim! Választó polgárok!

Két évvel ezelőtt, mint e nemes város I. választó-kerülete szabadelvű pártjának képviselő-jelöltje, szerencsés valék ugyanezen helyen fejtegetni politikai hitvallásomat, hogy kötelességszerűleg megismertessem Önöket azokkal az elvekkel, melyeket követni, azokkal az eszközökkel, melyeknek megvalósításában közreműködni föladatomnak tartanám, ha polgártársaim bizodalma helyet szerez számomra a nemzet törvényhozó testületében.

Az a jóakarató s engem érdememen fölül megtisztelő helyeslés, melylyel Önök, uraim, akkor beszédemet kísérsni és méltányolni kegyesek valának, örvendetes bizonyosságul szolgált nekem arra nézve, hogy politikai gondolkodásom megegyezik e művelt és tősgyökeres magyar város polgársága nagyobb részének meggyőződésével, és hogy a valódi szabadelvűség, a józan haladás, nemzeti legszentebb eszményeink cultusának ugyanazon oltárán áldozom én is, a melyre az Önök hazaszere-tetének templom boltozata borúl.

De rám nézve örvendetes újabb bizonyítéka ennek főleg az a kitüntető határozat, melynek alapján Debreczen város szabadelvű pártja most, midőn a II. kerület eddigi nagyérdemű és szeretett képviselőjét a korona kegyelme és a kormány bizalma egy más magas állás betöltésére elszólitotta Önök köréből, ismét az én szerény nevemet tüzte ki jelszól azon lobogóra, mely alatt politikai törekvéseinek érvényt srerezni kíván.

Én pedig e megtisztelő fölhívásra — nem azt felelem, hogy kötelességemnek tartom a jelöltséget elfogadni; mert hiszen a száraz kötelességérzetet, mint a közélet terén való működés indító okát, csak az hozhatná föl, kinek háta mögött nagy egyéni érdemek állanak; hanem azt mondom, hogy elfogadom a jelöltséget lelkese d é s s e l, melynek elmaradhatlan kísérője lesz a kötelesség teljesítésének élénk ösztöne; és elfogadom h á l á v a l, melynek talajából akarom meríteni mindenkör azt az erőt, melyre szüksége van annak, kire polgártársai a haza érdekében való munkálkodás jogának egy részét ruházták.

És ezzel a kijelentéssel s azon biztos reményben,

hogy programmnak, melyet két évvel ezelőtt e helyen adtam, legalább főbb vonásai még nem mosódtak el Önöknek, tisztelt Polgártársaim, emlékezetéből: talán mellőzhetném is ezuttal részletes fejtegetésébe bocsátkozni azoknak az irányelveknek, melyek politikai álláspontomat meghatározzák s melyek az Önök által részemre kijelölt pályán vezérelni fognak.

De nem akarom mellőzni ezt; sőt inkább határozottan és őszintén nyilatkozni kívánok azokról a fontos kérdésekről, melyek a parlamentet és a közvéleményt ez évrnek eddig lefolyt hónapjaiban foglalkoztatták, vagy a melyek a közeli jövőben fognak az országgyűlés tanácskozási rendjére kerülni. Tenni akarom ezt annál inkább, mert azt tartom, hogy ma szükségeseb, mint valaha volt, az egyes embereknek szüntogy, mint az egyes pártoknak határozottan szünt vallani. A parlamentárizmusnak fogalma s azzal együtt lényege forog veszélyben, midőn tapasztaljuk, hogy a képviselőháznak két oly pártja, melyek között semmi politikai alapközösség nincs, szövetezik egymással a harmadik, a tényleg uralkodó, párt ellen, nem egy—egy szavazás alkalmára és alá rendelt jelentőségű kérdések eldöntése céljából, hanem tartós legyverbarátságban és oly kérdéseknél, hol eredeti álláspontjaik az egyértelmű fölfogást, kellene, hogy okvetlenül kizárják; és szöveteznek nem egyéb célért, mint hogy a kormányt megbuktassák. Világos dolog, hogy az ily szövetezés az őszinteségnek jellegével nem birhat, s pozitív célja nem lévén: hasznot nem, csak kárt eredményezhet a közügyekre; elhomályosítja azokat a vitalis érdekeket, melyek az egyes pártok előtt, mint elérendő célok lebegnek; a távolabbállók itéletét pedig a politikai pártelvek értéke iránt megzavarja és hitét megrendíti. E jelenséggel szemben nem lehet eléggé hangsúlyozni annak szükségét, hogy a politikai életben egyesek, mint pártok a parlamenten belül és kívül, álljanak meg szilárdul azon az alapon, melyre helyezkedtek, s azon győzzenek vagy azzal bukjanak.

A folyó év kezdő hónapjai balszillagzatok alatt és

zivatárokat zúgása között folytak le. A balszállagzat a trón örökösének, a magyar nemzet büszke reményének eléggé meg nem siratható halálát jelezte, melynek állami életünkre való közvetlen hatását ellensúlyozza ugyan az a körülmény, hogy uralkodó felséges királyunk még évtizedek tartamára biztató lankadatlan erővel és szilárd bölcsességgel intézi népeinek sorsát, de az a következőkben mindenesetre megvan eme gyászos eseménynek, hogy társadalmi életünk és érdekeinknek a trónhoz legközelebb álló fenkölt lelki tényezőjét az iradalom és tudomány legmagasabbra helyezett művelőjét és ápolóját veszítettük el a főséges fejedelmi férfiból. Az isteni gondviselés kegyelme talán pótolni fogja őt azon a helyen, nemcsak mint a trónok örökösét, hanem mint nemzetünk hő szívű barátját is; az ő mi közölünk örökre való eltávozását az ő egykori jövőjében teljesülendő várakozásaink dicő képeinek, fájdalom csak ábrándképeinek, oly rettenetes megsemmisülését azonban még úgy is politikai és társadalmi életünk számadó-könyvének veszteségi rovatába hosszú idő óta a legnagyobb és legérzékenyebb tétel gyanánt kell beírunk.

E szörnyű tragédia bekövetkezése előtt, azután pedig vele együtt még hónapokon keresztül, igazgatóságban tartották kiválólag a fővárost, de az egész országot is az új véderő törvény fölött lefolyt parlamenti viták. Az e tárgy körül felmerült kérdések egyelőre le vannak véve a napirendről, és én, ki ekkor nem voltam a képviselőháznak tagja, bizton és feltűnés nélkül mellőzhetem ezen tárgybán most és itt véleményt nyilvánítani. Indokoltnak tarthatom az erről való hallgatást azért is, mert tagadhatatlan, hogy e törvényjavaslat némely részlete aggályokat keltett olyanok lelkében is, kik különben távol voltak minden ellenzéki velleitásoktól és még távolabb attól az óhajtól, hogy ez a törvényjavaslat nőjje ki magát azon botránykövé, melyen a kormány elbukik. Ha e tárgyban mégis nyilatkozni kívánok: tessezzen ezt a jóhiszemű aggályok megnyugtatósa végett és azért, mert a véderő törvény fölötti vita alkalmával fölmerült kérdések között nem egy olyan van, mely a törvény megalkotásával nincs, mint Cicero mondja, *quasi in clusum in tabulis*, mintegy eltemetve a törvény táblái közé, hanem a katonai intézmény életmüködése következtében folyvást nyilvánosságban van, folyvást szemünk előtt áll és fejlődésének folyamatában vagy befogja bizonyítani, hogy igazuk volt azoknak, kik a véderő törvényt mai alakjában létesíteni anny akadály dacára és a fölzdított szenvedélyek forrgetepei közt is szilárd elhatározással bírtak, vagy pedig azoknak fognak igazat adni a fejlemények, kik a nemzeti kultúra szempontjából és művelt ifjúságunk existenciája érdekében veszélyeket láttak e törvényjavaslat egyes intézkedéseiben. Mindezt az idő és a tapasztalás tényei fogják tisztába hozni, de egy politikusként előzetesen tisztában kell lenni a maga véleményével, még azon veszélyre is, hogy ha a jövő egy vagy más részletében megozafólna nézetét, mert csalatkozhatatlansággal senki nem dicsekedhetik, de a közélet emberének saját becsületét és őszinte meggyőződését a maga helyén nyilvánítani kötelesség.

Az új véderő törvény intézkedései, t. uraim, ha helyes ítéletet akarunk rólnk formálni, két szempontból veendő tekintetbe: a külügyi helyzet által diktált védelmi érdekeink, s aztán kulturai és közgazdasági érdekeink szempontjából. És bár e két szempont kívánalmait egy-

mással kiegyeztetni lehetőleg szükséges; tagadhatatlan mégis, hogy azok nem mindig párhuzamosan futnak egymás mellett, sőt gyakran keresztül vágnak egymáson; tagadhatatlan, hogy az egyik érdeket nem ritkán kényszeríteni kell, hogy áldozatot hozzon a másiknak, a halasztást türo és a lassu fokozatos fejlődésre utalt érdek annak, mely minden pillanatban döntő érvényesülésre készen tartozik állani. Hogy melyiket helyezük előtérbe: azt — sajnos — nem a bölcsélet, nem a humanus világnézet, hanem a politika rideg exigienciái határozzák meg.

A külügyi veszteséhes helyzet, a politikai constellációk, melyek tényezői közé ma már nem csak ez a mi világrészünk, hanem Amerika, Áz-ia, sőt Afrika is sorakozott, elsőrendű szükségé teszik monárchiánkra nézve a véderő harcoképességének fokozását és tökéletesítését. Minden erőnk megfeszítésével fölkészülve szállani s embe a nagy válsággal, melynek időpontját még csak egy fél évvel is előre kiszámítani lehetetlen: ez a földadat; — re nk magyarokra nézve pedig itt fekszik a lét vagy nem lét kérdése, melynek nagysága mellett minden más érdek eltörpül. Ha ezt az igazságot szilárdan tartjuk szem előtt: akkor — én legalább szentül meg vagyok arról győződve — nem voltak indokoltak azok a támadások, melyeket az ellenzék a véderő törvény ellen oly páratlan vehemenciával intézett, és nem volt indokolva az a kinos nyugtalanság, mely a közönség széles rétegeit is megragadta.

Az új véderő törvény számos intézkedéseinek czélszerű voltát még az ellenzék sem tagadta s nem is vette ostrom alá; ezekre tehát kiterjeszkedni részemről is fölösleges volna. Az egyéves önkéntesi intézmény és a magyar nyelvű katonai hadsereg körében való helyzete: ezek képezték a vita súlypontját; ezekben láttam az ellenzék merénylőletét a magyar ifjúság és a kultúra ellen.

Meg kell tehát vizsgáljunk először is, hogy mennyiben vált ifjainkra nézve az önkéntesi szolgálat súlyosabbá? E tekintetben alig lehet egyebet fölhozni, mint azt az intézkedést, mely szerint ezentul az önkéntesi szolgálat ideje alatt nem lehet a fiatal embernek egyuttal szaktanulmányait folytatni. Ez azonban az eddigi állapotokhoz képest valami nagy különbséget nem képez: az önkéntesi intézmény czéljának érdekében pedig nagyon szükséges volt ezt kimondani. Tapasztalati tényekre támaszkodva állíthatom, hogy sok tanuló ifju eddig is önként és előre letett még szándékával is annak, hogy önkéntesi szolgálata alatt egyetemi tanulmányait folytassa; vagy pedig egyetemi tanpályájára befeljezése után szolgálta le az egy évet s az ilyenek talán kivétel nélkül mind sikerrel megtudták felelni a törvény azon intenciójának is, hogy a tisztiz vizsgát letegyék. A kik pedig egy ugyanazon év alatt két czélznak, két urnak akartak szolgálni, azok — a dolog természetéből folyólag — rendszeren egyiknek sem tehettek eleget. A tisztiz vizsgát nem tudták letenni, mert más czél: a kenyérkereseti pálya érdeke lebegett folyvást szemök előtt, de iskolai tanulmányaikat nem végezhették, mert a katonai szolgálat kötelességei igénybe vették java részét. Tehát vagy meg sem kísérelték a tisztiz vizsga letételét, vagy az elméleti ismeretek elégtelensége miatt megbuktak azon; másfelől huzták, halogatták a szakpálya köteles vizsgálatainak letételét, vagy azokon is balsiker érte őket, ez volt a sorsa igen sok ifjúnak. —

Megengedem, sőt tudom, hogy voltak kivételek, hogy voltak olyanok is, kik mind a két helyen emberül megfeleltek földadatuknak, de hát nem is az ilyenekre való tekintetből vált szükségessé a törvény megszorító intézkedése.

A művelt ifjúnak, az egyévi tényleges szolgálat kedvezménye fejében, természetes és törvényes kötelessége, hogy tisztiz képezze ki magát, mert a honvédelmi rendszer őt ebben az állásban tudja kellőképen értékesíteni; ott és nem a legénységi állományban van reá szükség. De nekünk magyaroknak meg épen nemzeti érdekeink parancsolják, hogy ifjaink a tisztiz állások elvoglálására törekedjenek, mert csak így érhetjük el azt a czélt, hogy a háboruban a magyar csapatok magyar tisztiz vezetése alatt harcoljanak. Egyik ellenzéki képviselő számítások összeállítására alapján igyekezett behízonnyitni, hogy a közös hadseregben tisztiz hiányról nem lehet szó, mert a katonai nevelő-intézetekből annyit végzett ifju kerül ki évenként, a mennyi a közös hadserepatoknak tisztizekkel való ellátására még mozgósítás esetén is elegendő fedezetet nyújt. Hát először is, ez a számítás nem helyes; nincs egy katonai nagyhatalom — a német sem — mely ezt elmondhatná, hogy a tisztiz szükségletet minden esetben tudja fedezni. De tegyük fel, hogy helyes az a számítás. Mi következik abból? A katonai képző-intézetekben tanuló növendékeknek tulajdonó nagy tömege, részint az alapítványok rendelkezésénél fogva, részint mert a magyar ajku ifjak még mind eddig nem lépnek elegendő számmal a katonai pályára, nem magyar; hanem vagy osztrák illetőségű ifjakból, vagy magyar honosságú ugyan, de a határvédelmi horvát és szerb katonai családok sarjadékából telik ki. Ha tehát arra bizzuk magunkat, hogy a katonai tanintézetek háboru esetén is elegendő tisztiz succrescentiát szolgáltatnak a hadsereg részére; a magyar ifjak pedig csak hadd éljenek zavartalanul szaktanulmányaiknak: akkor mondjunk le egyuttal arról a fontos élekről is, hogy a magyar csapatok a hazáért magyar tisztiz vezetése alatt szálljanak sikra; a törvény majdnem erőszakkal szorítja a fegyvert markunkba; mi pedig elutasítjuk azt és oda adjuk másnak!

Általában a mi magyar társadalmunk — különösen pedig az ellenzék — a katonai ügyekre nézve egy sajnos circulus vitiosusban kering, melyből az örökös recriminációkkal és panaszokkal nehéz lesz valaha kiszabadulni. Azt emlegetjük mindig, hogy a közös hadsereg mennyire nem magyar; tisztikara mennyire idegen hozánk és tölünk, de a helyett aztán, hogy a bajt a leg-hatályosabb módon igyekeznénk orvosolni az által, hogy jogos részünket és szerepünket a hadseregben elvoglalnók: ellenkezőleg mindent elkövetünk, hogy a szilóket és ifjainkat visszariasszuk a katonai pálya választásától és népszerűtlenné tegyük a közös haderő tisztikarában való szolgálatot. Hol van így a lehetőség a jobb viszonyok megteremtésére?

Pedig a késedelmezéssel csak súlyosabbá válik a baj; mert az a körülmény, hogy a monarchia összes főbb népei közt a magyar értelmiség és nemesség vesz le-gkisebb százalékos részt a hadsereg tisztikarában, azt eszközi, hogy a magyar faj sulya a többiekéhez képest csökken épen a fegyveres hatalom és az activ erő kifejítés terén és egy oly intézménynél, hol a mulasztást jobb elhatározással is, csak egy emberöltő alatt lehet egészen

pótolni. A magyar ifjúság idegenkedése a katonai pályától és a közös hadsereg tisztiz karában való szolgálatától nincs indokolva. Vannak minden testületben összeférhetlen egycnek, vannak kétségtelemül a tisztiz-karban oly elemek is, melyek még a mult idők magyarelleses szellemét képviselik; de ezek kisebbségben vannak és számuk mindjobban apad. Másfelől csak az elfogultság tagadhatja, hogy a közös hadsereg tisztiz kara egészben véve lovagias tulajdonokban bővelkedő és a társadalmi formák és magaviselet korrektsége tekintetében bármely más hadsereg tisztiz karával mérkőzhető testületet képez. Én sohasem kételkedtem benne, hogy a magyar előkelő ifjúság szeretetreméltósága és egyéb erényei egy ily testületben tért fognának hódítani a magyar elem befolyásának, mihelyt mi levetkeznők azt az ellenszenvet, melyet a politikai eszélyességgel sem megegyeztethetőleg szoktunk a közös hadsereg tisztiz kara és minden intézménye ellen nyilvánítani.

„Nem a tisztiz kar, mint ilyen, hanem annak exclusiv osztrák szelleme és német nyelve ellen!” mondják az ellenzékiek. Hát én azt az exclusiv osztrák szellemet nem védem, csupán menteni tudom két okból: először, mert a liha minket magyarokat is terhel, kik annak megváltoztatására a hadseregben való tényleges részvételünk által nem igyekeznők kellőképen közremunkálni és másodsor, mert 20—21 év nem is elég idő arra, hogy egy több százados intézmény meggyökeresedett, mondhatjuk megszentosodott szellemét lényegesen át tudja alakítani. — Nemesak nálunk van ez így. A francia hadsereg teljesen nemzeti hadsereg; Franciaország császárságból ment át a köztársaságba; minden intézményének át kellett dolgozni magát a roppant átalakulásnak. És mégis, ma is azt hiszik, pár év előtt mindenesetre úgy is volt, hogy a francia hadsereg tisztiz kara még mindig a császárság és a napoleoni esztrák rokonszenvétől van áthatva. Az átalakulásnak, az alkotmányos államjogi viszonyokhoz való alkalmazkodásnak okvetlenül végebe kell mennie a közös hadsereg körében is; de e tekintetben többet érünk el türelmes munkával, mint igazatáron azon intézmény ellen, mely a veszély beálltakor hivatva van a monarchia sokféle nyevű népeit és fajait jó egyetértésben és egy czélra lelkesíteni, hogy vért és életet áldozzanak a trón s mindnyájunknak szabadsága és jövője védelmében.

A mi a német nyelvet illeti: most is ugyanazt vallom, a mit erre nézve két évvel ezelőtt itt mondtam. Nincs magyar ember, a ki egy idegen nyelvet, tehát a németet is, lelkesedésből pártolna. Hiszen ha mód és lehetőség volna benne, én is, mint önkön bizonyára mindnyáján, azt kívánám, hogy bár a mi nemzeti nyelvünket lehetne rádiktálni nemesak e haza határai közt élő, hanem a szomszéd más nyelvű népekre is. De hát nem lehet; ellenkezőleg, mint kis számu nemzet, mi vagyunk abban a helyzetben, hogy egy idegen világnyelvet és épen nekünk százféle okból a németet kell megtanuljunk. E kényszerhelyzet érvényesíti magát ugy katonai ügyeinkben, mint kulturai életünk terén is.

A közös hadseregnek szükségé van egy oly nyelvre, melyet a tisztiz karnak különböző nemzetiségű tagjai egyaránt megértsenek s ez a nyelv az imént említett okokból nem a magyar, hanem a német. Ennek a nem törvény, hanem a viszonyok által parancsolt kényszerhelyzetnek tartozik hódolni a magyar ifjúság azon része is,

mely mint tényleges vagy tartalékos tiszt teljesíti honvédelmi kötelességét. Ez utóbbiakra, a tartalék-állomány tisztjeire nézve azonban a német nyelv ismeretének nem követeltetik nagyobb mértéke, mint a mennyit a szolgálat érdeke megkíván. Epen ezért az önkéntesek a tisztí vizsga elméleti részét magyar nyelven is tehetik, még pedig most már nem csupán a vizsgáló bizottságok jó vagy rossz akaratától függőleg, hanem utasítás szerint, melyet legalkalmasabb királyunk hozzájárulása tesz kétségbevonhatlan hatályúvá. Minél fogva állítani lehet, hogy két évig szolgálni csak az az ifju lesz kénytelen a ki vagy szándékosan nem akar törvényes abbeli kötelezettségének, hogy a tisztí vizsgát letegye, eleget tenni, vagy a ki gyöngye tehetősége miatt nem lesz képes ama bizonyos éven nem nehéz vizsgát követelményeinek megfelelni. Bizton hiszik a legilletékesebb körök, hogy önkéntes ifjainknak igen csekély százaléka fog e két kategóriába tartozni. A végeredmény, melyre az új véderőtvény hatását levezetni lehet, abban áll, hogy most az önkéntes szolgálat, mivel az ifju ember egy évig csak annak köteles idejét szentelni, súlyosabbá vált; ellenben a tisztí vizsga letétele határozottan könnyebbé és biztosabbá lett.

A védtörvény fölött lefolyt heves viták, a megengedhetőség korlátain is túlcaptak szenvedélyes támadások, és a minden párt részéről kifejtett erőfeszítések után azt lehetett volna hinni, attól kell tartani, hogy egy időre legalább bizonyos lehangoltság és lankadság tünete fog jelentkezni ugy az országgyűlési pártokon, mint az egész nemzet közelében, és hogy a kormány tájékozatlanul fogja legközelebbi teendőinek utjait keresni. Mindez azonban nem történt, sőt örvendetes módon bekövetkezett az ellenkező. A kormány elnöke gyors elhatározással és szerencsés kézzel rekonstruálta miniszteriumát, mely ma valóban kitűnő erők föltt rendelkezik; üdvös rotormok sokat ígérő tervei bontakoznak ki most még az egyes kormányférfiak programbeszédeiből, melyeket a közel jövőben bizonyára kész javaslatok fognak követni; a lefolyt költségvetési tárgyalások sok egészséges eszmét vetettek fölszínre, tisztázták nem egy tekintetben a helyzetet, s főleg örvendetes módon, igazolták a hangulat változását is az által, hogy az ellenzék — nem mint német pártlapjai előre hirdették: a véderővita szenvedélyességével — hanem többnyire higgadsággal és szakszerű fejtegetésekkel vett részt a tárgyalásokban és emelte azok színvonalát.

Mindezek folytán alaposnak tűnik föl a remény, ez országgyűlésnek még hátralévő nagyobb fele, három ülészaka, termékeny lesz a minden irányú reformmunkálatok létesítésében. Ezekre kívánok csak rövid áttekintésben egy futólagos pillantást vetni: futólagost azért, mert hiszen Önök t. uraim, ismerik az eddigi előzményeket, ismerik a kormány tagjainak e tárgyak iránt nagyban körvonalozott álláspontját, konkrét javaslatokkal pedig, melyekre nézve határozott véleményt volnék köteles nyilvánítani, még nem álltunk szemben.

A belügyi adminisztráció terén legújabbban erős hódítást tett az állami közigazgatási rendszer életbeléptetésének gondolata. Maga a miniszter-

elnök, valamint előbb az igazság- és a pénzügyi tárczák miniszterei nyilatkoztak e tárgyban, s a eajtó és a közvélemény kedvezően fogadta e nyilatkozatokat. A közigazgatási bíraskodás intézménye hasonlóképen a létesítendő feladatok közé tartozik, s beillesztése akár a mai, akár a reformálandó közigazgatási rendszernek keretébe, kívánatos, hogy ne sokáig késék.

En e kérdésekről, mint a ki a közigazgatási jog elméletileg és irodalmilag foglalkozom, s a közigazgatás praktikumával is, mint számos év óta a fővárosi törvényhatósági bizottság tagjának, van némi érintkezésem, — meglehetősen határozott véleményt alkottam magamnak. Meglehetősen mondom és nem rendthetlent, mert azt vallom, hogy ezek a kérdések azok, melyeknél a tudomány alapján álló elmélet, ha helyes és maradtandó művet akar alkotni, tartozik szorgalmasan figyelni a tényleges viszonyokra és gyakorlat tapasztalataira. Egyébiránt is tekintetbe veendő szempont, hogy a jelenleg főnálló önkormányzat értéke nem egyenlő megítélés alá esik a városi és a megyei törvényhatóságokban; nem egyenlő megítélés alá álljon az önkormányzat földadataira elegendő szemlémi és anyagi eszközökkel bíró nagyobb göczpontokon, és azon kisebb városokban, melyek némelyike a minisztériumi törvény kivánalmainak megfelelő egyéneket sem tud állítani a tisztviselői helyekre, nem a magyar lakosságú és viszont a nemzetiségi vidékeken. Rám nézve a döntő elv e kérdésben mindenekelőtt az, hogy oly közigazgatást kell létesíteni, mely a magyar államiság követelményeinek az állam minden pontján érvényt szerezni tudjon; oly közigazgatást, melynek egyenletessége ne szenvedjen, hajótörést a miatt, mert az ország egyes vidékein az önkormányzat vezetésére hivatott elemek nagyon gyéren találhatók, oly közigazgatást, mely a szigorú ellenőrzést foganatosítani és a napirenden álló visszaéléseket emberileg lehető szűk határok közé szorítani és a mely az állampolgárok jogait hatályosan megvédeni képes legyen. Mivel mindezeket az állami szervezet meggyőződés szerint jobban biztosíthatja: ezért nagyban és egészben az állami közigazgatásnak vagyok híve. És erre vonatkozólag még egy megjegyzést kívánok tenni. En az önkormányzat fogalmát a modern közigazgatásban nem terjesztem ki arra is, hogy a helyi hatóságok maguk válasszák tisztviselőiket. Államilag kinevezett tisztviselők mellett is hatályosan érvényesülhet az önkormányzat elve a közigazgatási szervezetnek tanácskozó, határozó, véleményező és ellenőrző testületei útján, melyekben a nép választott bizalmi férfiai foglalnak helyet. A törvényhatósági bizottság, valamint ennek szakszabotmányai, továbbá a közigazgatási bizottság és az árvaszék mint a melyekben a törvényhatósági bizottság tagjainak egy bizonyos száma is részt vesz, azután a községi képviselő-testületek, az előjáróság és az iskolaszék, ezeknek kell az önkormányzat tüzhelyeinek lenni; mert az önkormányzat elvét a bár választott, de törvényes minősítéshez kötött s rendszeres fizetésben és nyugdíjban részesülő tisztviselő kar ma már nem képviselheti, hanem képviselik azt igenis az említett bizottságokban ülő, fizetéstelen, nobile officiumot teljesítő polgárok, akár értéképviselő alapján, akár polgártársaik bizalmából foglalnak ott helyet. Ezt az önkormányzatot erősíteni, hatályossá tenni, részesíteni a közigazgatási bíraskodás teendőiben is, nem csak lehet, hanem kell akkor is, ha az adminisztráció végrehajtási teendőit államilag kinevezett tisztviselők veszik kezükbe.

Ezzel a reformtervezettel kapcsolatban csak megemlítem a pénzügyi közigazgatás újja szervezéséről szóló már letárgyalt fontos törvényt, mely az adminisztráció e nagyjelentőségű ágában lényeges javításokat van hivatva létesíteni.

Az igazságszolgáltatás terén átható és gyökeres reformokra van kilátásunk. Főlöleges volna ezeket itt csak főbb vonásaikban is vázolni, midőn alig pár héttel ezelőtt olvasták Önök az igazságügyminiszternek a költségvetési vita alkalmával tartott beszédét, mely valóban gazdag programját tartalmazza a fokozatosan létesítendő új alkotásoknak. Kiterjeszkednek e reformok ugy a bírói szervezetre, mint egyrészlől a polgári és a büntető eljárásra, másrészlől az anyagi jog codificatiójára. A polgári magánjog codexének öröklésjogi része — mint tudni méltóztatnak — már készen áll, s valószínű hogy nem sokára törvénynyé válik. Tettérős és kitűnő igazságügyminiszterünkől jogosan lehet remélni egyúttal a többi részeknek az oly fontos kérdéseket érintő családjogi résznek is, elkészítését.

A pénzügyi és a közzgazdasági kormányzat körében a közel jövőben nagyobb teendők a törvényhozára nem várnak. A törvényhozára, mondom; mert a finansziális egyensúly helyreállítása, a conversio teljes lebonyolítása, az italmérsi jog megváltásának keresztül-vitele, — ezek a pénzügyi kormányzat képezik nagyfontosságú megoldandó feladatait. A vám- és kereskedelmi szerződés meg lévén köve a monarchia két állama közt: ez a kérdés a parlamentet, néhány évig nem fogja foglalkoztatni. Az 1884-ki ipartörvénynek hatását a gyakorlat és tapasztalás — azt hiszem — még nem próbálta ki eléggé; ellenben nagyon is itt volna az ideje, hogy a szabadalmi ügy iránt főnálló régi szabályok egy új törvény által pótolttassanak, a mire az előkészületek és munkálatok már több év óta meg is indítottak; valamint a kereskedelmi védjegyek iránt is már a mult évben adatott be egy eddig le nem tárgyalt törvényjavaslat.

Mint kész dolgot említem azonban föl a két közzgazdasági minisztériumnak újjaszervezését és új ügybeosztását. A földművelés, a vízügyekkel kapcsolatban, külön tárczát kapott; a mivel az ország gazdaközönségének régi vágya teljesedett be. E tárcza körében tárgyalásra vár a mezőgazdasági rendtartás, az első szerves törvényjavaslat, mely a mezőgazdasági ügyek rendezésének összes joganyagát tartalmazza, s ha törvénynyé válik, méltán fog sorakozni az utolsó évtizedben alkotott erdő, ipar, és vízjogi nagy törvények mellé. — A kereskedelem, ipar, közmunka és közlekedés viszont egy, kereskedelemügyeinek nevezett minisztérium alá csoportosítottak össze, mint oly tárgyak, melyek egymással szoros összeköttetésben és kölcsönhatásban állanak. Remélni lehet, hogy az a roppnt haladás, mely a legközelebbi években — az állam pénzügyi helyzetére is jótékony hatással — a közlekedés terén mutatkozott, a kereskedelem és ipar-ügyekben is érezetmi fogja jótékony hatását. Főlemlitem itt a következő ülésszak alatt mindenesetre letárgyalandó törvényjavaslatot a közutakról és vámköről, mely az ország köztutai fejlődésének hivatva lesz új lendületet adni; mindenek fölött pedig az egyenlő teherviselés elve szerint rendezni a közmunka-tartozásnak eddig nagyon egyenetlenül kiosztott terheit.

Még csak a közoktatásügyről öhajtok röviden néhány megjegyzést tenni. Az elhalt vallás- és közoktatásügyi miniszter hosszú kormányzásának emlékeit kétségtelenül nagyszerű alkotásokban hagyta hátra az országnak; s a történelem igazságosabban fogja az ő érdemeit méltatni, mint némelyek a lefolyt költségvetési tárgyalások alkalmával — egyes hibák kidomborításával, melyek nélkül emberi mű nem lehet — tették. Jelenlegi közoktatásügyi miniszterünk azonban igen helyesen foglalta össze kormányzatának feladatait abban a tételben, hogy mostantól fogva már az intenzív kifejlesztésre kell fektetni a főszlyt.

A népoktatás terén szükségesnek mutatkozik a népoktatási törvénynek revisiója, mint a melynek keretéből 21 év óta a tényleges fejlemények kinőttek magukat; a mit szemmel láthatólag bizonyít pl. az is, hogy az oly fontos kisededővési ügyről, valamint a felsőbb leányiskolákról sem rendelkezik a törvény. Ide tartozik továbbá a néptanítók sorsának javítása és biztosítása, részint az által, hogy a fizetési minimumok magasabbra határozttassanak meg, részint pedig a néptanítói nyugdíjtörvénynek megváltoztatása által.

A közoktatás terén fölvetett a középiskolák egységesítésének eszméje és a görög nyelv facultativvá tétele a gymnasiumokban. Ezyk eszme sem új, de megérettnek egyáltalán nem mondható. En az egységes középiskolának elméletben hiva vagyok; ezt tartanám az eszménynek; de gyakorlatban igen sok aggodalom merül föl szemem előtt az eszmény megvalósítására nézve. Az egységes középiskola ugyanis alig lehetne más, mint a jelenlegi gymnasium, melynek súlypontja igen helyesen, az anyanyelv és az ókori classicus nyelvek és irodalom tanítására van fektetve. Világos dolog előttem, t. uraim, hogy az ily természetű közepoktatás a mily sikeres a tudományos pályákra való előkészítés gyanánt, oly kevéssé czelszerű, részben pedig főlöleges azokra nézve, kik a középiskola után az inkább gyakorlati életpályákra vagy ily természetű szakiskolákba lépnek, pl. kereskedelmi vagy gazdasági, bányászati, erdőészeti akadémiát látogatnak, vagy a kik képzésüket a középiskola végzésével betetőzik. — Ezek számára a gymnasium nem eléggé gyakorlatias. Aztán tekintettel kell lenni azokra a gyermekekre és ifjakra is, a kik hajlamaik és tehetségük irányánál fogva a classicus tanulmányokban kevésbé tudnak boldogulni, míg egyébként képesek egészen megfelelni tanulói feladatuknak. Ilyenek sokan vannak, s ezek előtt sem szabad a tanulást utját bezárni egy oly középiskola létesítésével, mely egységes követelményekkel lépne föl minden irányú tehetségekkel szemben. A görög nyelv kötelező tanítását pedig én a gymnasiumban nem tudnám sermiféle alaptalan ellenszenvnek föládozni; tanítottak azt a mi protestáns főiskoláinkban, vagyis a régi iskolának a mostani gymnasium 7. és 8. osztályának megfelelő tanulmányában, 1848. előtt is, a mikor a többi felekezetek iskoláiban még ez a tantárgy paragon hevert. Igen is beleegyezném a görög nyelv gymnasiumi tanításának teljes megszüntetésébe is akkor, ha Anglia, Franciaország, Németország s általában a művelt külföld megelőzne bennünket ez intézkedésben és azok is az egyetem bölcsészeti karába illetőleg a theologiai szakokra utasítanák e nyelvet. Addig azonban, noha e kérdést ott is feszegetik, hitem szerint nagyon sok idő fog még elmúlni;

s addig mi nem hozhatunk be egy ily intéz edést, mely iskoláink és tanügyünk inferioritását eredményezné.

Ugyanezek e helyen kell megemlékezni az autonóm felekezeti középiskolák tanárainak állami nyugdíjazásáról is. — A középiskolai törvény megalkotásakor 1883-ban én voltam az, a ki a képviselőházban kijelenttem, hogy az állam igazságtalanságot követ el a felekezeti középiskolai tanárok iránt, a kik a nemzeti kulturának javára ugyanazon szolgálatokat — még pedig rendszerint csekélyebb anyagi díjazás mellett — teljesítik, mint az állami tanárok, midőn mondom az állam e szolgálat elismerése és viszonzása fejében a felekezeti tanárok nyugdíjazásáról s hátrahagyott özvegyeik és árváik ellátásáról nem gondoskodik. Az akkori, most már boldogult miniszter elismerte e visszásság főállását, s ígérte, hogy tanulmányokat és előmunkálatokat tesz e kérdés megoldására. Ez előmunkálatok most már a megvárosuláshoz közel állanak. Ertesülve vagyok ugyanis, hogy a minisztériumban a törvényjavaslat kidolgozás alatt van, még pedig azon elvre alapítva, hogy az autonóm felekezeti középiskolák tanárai ugyanazon föltételek és módzatok szerint fognak nyugdíjban részesítettetni, mint az államiak.

A főiskolák körében a jogi szakoktatás az, mely törvény által való rendezésre vár. Hogy a tanulmányi alaptól fontartott állami jogakadémiák főn fognak-e maradni, vagy egy harmadik egyetem föllállításával fognak-e pótolni: az iránt az illetékes tényezők még végérvényesen nem nyilatkoztak. Azt azonban tudom és ismerem, hogy a protestáns egyházak a maguk jogakadémiáknak fontartásához nagyon fontos érdekekből ragaszkodnak; és e nézetben osztozokom azzal a hozzáadással, hogy a jogi tanulmányokat fontartó két protestáns felekezet mindegyikének e tekintetben való érdekeit egy-egy erős, az egész felekezet hozzájárulása által támogatott, s tannerökkel kellő számban ellátott jogi tanintézet jobban kielégítené. — mint a több, melyek között bizony g y e n g é k i s v a n n a k. — A jogakadémiák, ugy az államiak, mint a felekezeti — egy-kettő kivételével, és szerencsére ezek közé tartozik épen a debreczeni jogakadémia — jelenleg vérszegényekben szenvednek; a főnálló tanrendszer a joghallgató ifjúság nagyobb részét az egy temek látogatására ösztönzi, mondhatnám majdnem kényszeríti. Ez állapotokon segíteni nem azzal kellene, mint némelyek már hangoztatták, hogy a jogakadémiáknak is megadatnék a tudori szigorlatok tartásának joga, hanem nézetem szerint sokkal inkább azzal, hogy a jogtudori fok megszünnék előföltétele lenni az ügyvédi vizsga letételének. Nem csupán a jogakadémiákra való tekintetből, hanem egyéb okokból is, melyeket itt fejtegetni nem volna helyén, szükségesnek tartanám ezt. A kérdés napirendre kerül, ha az igazságügyminiszter az ügyvédi rendtartás reformját tárgyaló törvényjavaslatot elő fogja terjeszteni.

Tisztelt választó polgárok! Még egy magán természetű és érdekű tárgyban kívánok ezúttal nyilatkozni itt Önök előtt, mivel ugyanezek e helyen két évve ez előtt mondott programbeszédemnek egyik passusa lett a helybeli ellenzéki sajtóban félremagyarázva. Mindjárt akkor siettem ugyan intencióm és meggyőződésem meghamisítása ellen ugyanezek hirlapilag tiltakozni, kötelességemnek tartom azonban ezt tenni ugyanazon politikai forum színe előtt is, mely előtt ama nyilatkozatomat hangoz-

tattam, habár erősen táplálom a hitet, hogy a szabadelvű párt tagjai között egy sem volt, a ki azt az insinuatíót egyébként tartja vala, mint ellenzéki maneuvernek a kormányparti jelölt ellen.

Akkori beszédeemben ugyan a következő passus foglaltatik, melyet ime van szerencsém szöszterint fölolvadni a „Debreczeni Ellenőr” 1887. június 6-ki számából. „Megtárgalom támogatásomat minden oly politikától, mely nemzetünk nyugodt fejlődését akadályozhatja, mely a magyar állam jövőjét veszélyeztetni alkalmas. — Mellőzők és kerülőök minden utat, mely ezen legnagyobb, sőt a maga nagyságában egyetlen czél elérését kockáztatja. Csillag elméleteknek, liberális elveknek és eszméknek csak addig és annyiban hódolok, a míg és a mennyiben azok nem ellenkeznek hazám érdekeivel; de nem óhajtanám az ilyeneknek gyakorlati megvalósítását sem, mihelyt viszonyaink közt káros voltukat fölismerem; mert nincs politikai elmélet és nincs politikai elv, melyet én önczélnek elismerhetnék; önczél csak a haza jóléte és jövője, minden egyéb az okos és a reális politika kezében csak eszköz, mely amannak szolgál.”

„Egy-két példával illusztrálni akarom e tárgyban elfoglalt álláspontomat. A vallásszabadság nagy és szabadelvű eszme, folyománya a lelkiismereti és gondolat-szabadságnak. A szélső ellenzéknek egy tiszteletre méltó tagja s az idealizmus politikájának képviselője, évről évre megújítja harczát a parlamentben a vallásszabadság érdekében, a nélkül hogy saját párthívei közt is a succés d'ésime-nél több eredményt tudna elérni. Hát én sem óhajtanám a mi viszonyaink közt ez eszme megvalósítását. Van nálunk a századok óta meghonosult felekezeteknek szabad vallásgyakorlatuk, e tekintetben nem létezik többé semmi korlátozás; továbbá a politikai és polgári jogokban egyenlően részesül minden hpolgár, akár katolikus vagy görög keleti rítus szerint imádja istenét, akár protestáns hitelveket valljon, akár Mózes vallási törvényeit kövesse. De már azt, hogy a korlátlan vallásszabadság védszárnya alatt hamis próféták még vallási téren is izgassák a népet, hogy minden jött-ment hivatalon apostol szabad tért találjon itt természetesen a legalsóbb s így a legkönyebben félrevezethető néposztályok körében hitkülönbségek hirdetésére és hogy az ilyenek vallási pártokat teremtsenek, új torzsalkodások, új ellenszenv magvait hintsek el a legtermékenyebb földbe, a szív és a hit földjébe: ez Uraim, sokkal több volna a szabadelvűségből, mint a mennyit önfentartásunk érdekében egy magyar ember megengedhet. Hiszen még a vallásszabadság és a százféle vallásos secták ígért-földe: az északamerikai Unio is kénytelennek látta magát újabb időben, hogy a mormon felekezet türelhetlen extravagantiái miatt egy jókora rést üssön a vallásszabadság elvén.”

Az ellenzék helybeli közlönye, e szavaimból azt igyekezett kimagyarázni, hogy én azért nem pártolom az általános vallásszabadságot, mert antisemita vagyok. Hát t. Uraim ezzel a hajánál fogva előrántott gyanusítással szemben egyszerűen utalhatnék beszédem ama fölolvastott részére, melyre ily vádat jóhiszeműleg senki a világon nem alapíthat; mert hiszen ott az antisemitás nézetek épen ellenkezője van erősen hangsúlyozva, midőn a hazai vallásfelekezetek békéje és egyetértése érdekében nem akarok új idegen sectáknak — s mindenki tudja, hogy azok a secták keresztények — kaput nyitni. Utalhatnék

a közelet terén megtutott, immár nem rövid pályám tevőkénykedésének összes bizonyítékaira, — és a pusztá ráutalás után hallgathattam volna. Hogy mégis szükségessé tartottam itt ily föltevés ellen tiltakozni, teszem azért, mert tapasztalati dolog, hogy még a legképtelenebb válból is haeret aliqid, tapad valami, ha többször ismétlik, különösen a napi sajtóban, mely egyszerre ezer hangon beszél.

Nem csak antisemita nem vagyok tehát, hanem épen a hazai vallások és felekezetek közötti zavartalan békének és egyetértésnek vagyok hirdetője, és ennek érdekeit semmiféle hangzatos jelszavakért fölaldozni nem volnék hajlandó. Van nekünk elég tenni valónk és bajunk a nemzetiségi hol elfojtott, hol nyílt asparatiókkal; elég sokféle van a nemzet tete szakadva a nyelvi különbségek választó falai által. Bünt követ el, a ki a torzsalkodás, gyűlölködés, bizalmatlanság és visszavonás esőváját a vallásfelekezetek közé is dobálja; bünt követ el, ki nemzeti életünk ellentéteit szaporítja még a vallási téren is, és esökkenti azt a belső erőt, melynek épen tömörítésére kell törekednünk a bennünket kívülről fenyegető veszélyekkel szemben. Ez az én válaszom arra a gyanusításra, melynek tárgya — az antisemitizmus — itt e nagy magyar városban különben is oly idegenszerű, hogy még szóba hozni is fölösleges volna, ha csak valakit, mint engem, rá nem kényszerítenek.

És ezzel, t. Pogártársaim, befejezem már is hozszűra nyílt beszédemet. Ismételve mely köszönetemet nyilvánítom Önöknek azért a nagy kitüntetésért, hogy országgyűlési képviselőülökül engem jelöltek ki. Távoállók attól az elbizakodottságtól, hogy ezt a kitüntetéset saját érdemeimnek tulajdonítsam. Tudom, hogy vannak az itteni szabadelvű párt tagjai között polgári érdemekben megöszült férfiak színtugy, mint nagykészségű és tehetségű fiatal erők, kik ha a tör-

vényhozás munkatérén való működésére magukban kedvet éreznének, polgártársaik bizodalalmában meg is találnák arra az a kalmat. Ha Önök, t. Uraim, figyelmöket mégis reám irányozni, bizodalommal engem megtisztelni kegyeskedtek: tulajdonítom ezt annak, mert fölismerték bennem azokat a szellemi tulajdonokat, melyeknek csiráit kora ifjúságom éveiben ez a város s ennek fötanodája ültette keblembé; mert jutalmazni akarják azt a szorgalmat és igyekezetet, melynek ösztönét itt szereztem meg már akkor, midőn még csak az iskolapadokon vetekedtünk az elismerésért; mert biznak bennem, hogy az országos ügyekben adandó véleményemet és szavazatomat a jellemnek ugyanazon tisztasága és becsületessége fogja irányozni, mely e puritán erkölcsű, czikornya, hízegés és álság nélkül való magyar népnek sajátja, mert tudják, hogy a hazafiságot a fiatalság fogékony sívelével itt tanultam, a hol annak nyilvánvániási mófia a pártfölfogások szerint lehet különböző, de valódisága senki által és senki részéről nem vonható kétségbe; szóval, mert engem mindezeknél fogva nem idegennek, hanem maguk közül valóknak tartanak.

Most pedig, midőn már az ügy, melynek sikerre juttatása végett Önök, t. Uraim, az alkotmányos küzdelekre kiszállnak, többé nem az én személyes ügyem, hanem azon országos nagy párt érdekével fonódott össze, melynek kezében az államkormányja nyugszik, melynek mindnyájan tántoríthatlan hívei és nem tétovázó tagjai vagyunk, — most arra kérem Önöket, hogy kitaró erélylyel, lankadatlan buzgósággal, nemes önérettel és a régi elvhűséggel emeljék magasra a szabadelvű párt zászlóját, melynek győzelme itt is, mint mindenütt, most is, mint máskor, a magyar haza biztosított jóléte, a magyar nemzet nyugalmas fejlődése eszméjének diadalát jelzi!

